

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять з дисципліни
«ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

для студентів усіх форм навчання
за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол № 2 від 24. 12. 2017 р.

Харків
НТУ «ХП»
2017

Методичні вказівки до практичних занять з дисципліни «Основи наукових досліджень» для студентів усіх форм навчання за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування / уклад. Н. Ю. Єршова. – Х. : НТУ «ХП», 2017. – 59 с.

Укладач: Н.Ю. Єршова

Рецензент:

Кафедра економічного аналізу та обліку

ВСТУП

Сучасні інституціональні перетворення в науці як сфері пізнавальної діяльності людини, усвідомлення завдань і функцій науки, критеріїв визнання результатів наукової діяльності обумовлюють необхідність удосконалення та подальшого розвитку процесу наукових досліджень, який забезпечує вироблення наукових знань. Важливим напрямом наукової діяльності є наукові дослідження у вищих навчальних закладах, що формують інтелектуальний потенціал країни, сприяють забезпеченню якісно нового змісту компетенцій сучасних висококваліфікованих фахівців, які є провідниками прогресивних змін у практичній діяльності суб'єктів господарювання.

Навчальна дисципліна «Основи наукових досліджень» належить до вибіркової дисципліни циклу професійної підготовки магістрів за спеціальністю «Облік і оподаткування». Вивчення певних питань щодо організації наукових досліджень сприяють поглибленню теоретичних і практичних здібностей особистості з обліку та аудиту, здатної працювати в умовах ринкової економіки, тобто в тих, які потребують від неї творчої ініціативи, високого рівня компетентності, сучасного економічного мислення.

Предметом навчальної дисципліни є наукові дослідження.

Метою навчальної дисципліни є засвоєння майбутніми спеціалістами теоретичних основ і набуття практичних навичок проведення наукового дослідження. Значна увага при цьому приділяється формуванню у студентів навичок використання методів наукового дослідження, що створює суттєві конкурентні переваги серед фахівців економічного профілю на ринку праці.

Основними завданнями вивчення дисципліни є опанування студентами методів соціально-гуманітарного дослідження, в основі яких знаходяться ідеї і принципи системного підходу, синергетики і герменевтики.

У результаті вивчення дисципліни студент *повинен знати*: критерії обґрунтування доцільності вибору певного напрямку наукового дослідження; специфіку обґрунтування мети та завдань наукового дослідження; особливості визначення та взаємозв'язку між об'єктом і предметом дослідження; основні методи дослідження та особливості їх застосування для вирішення певних завдань; змістовну частину наукового дослідження від обґрунтування теоретичних положень до вдосконалення та подальшого розвитку певних методичних рекомендацій; структуру наукової статті; вимоги до презентації результатів наукового дослідження.

У результаті вивчення дисципліни студент *повинен вміти*: обґрунтовувати проблему наукового дослідження, його об'єкт та предмет, орієнтуватися у виборі емпіричної бази, прийомах наукових узагальнень; формувати висновки і рекомендації за результатами досліджень; проводити наукові дослідження на підставі розроблених теоретичних основ і методології; володіти інструментарієм оцінювання результативності та ефективності наукової діяльності; виконувати наукові роботи на рівні дипломної роботи, відповідно до вимог, що висуваються до праць подібного рівня, від моменту обґрунтування теми до публічного захисту; підготовлювати наукові статті як форму апробації результатів наукового дослідження та їх публікацію у збірниках наукових праць, що мають статус фахових видань.

Метою цього видання є забезпечення студентів, що навчаються за спеціальністю «Облік і аудит», усіма основними навчально-методичними матеріалами, необхідними для практичної роботи над курсом «Основи наукових досліджень». У методичних вказівках наведено контрольні питання, завдання та вправи, розв'язання яких допоможе студентам досконально вивчити основні теми курсу.

I. ЗАГАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Вивчення дисципліни «Основи наукових досліджень» відбувається шляхом розкриття тем на лекціях, закріплення теоретичного матеріалу на практичних заняттях та під час самостійної роботи.

На лекційних, практичних заняттях розглядаються найважливіші та найскладніші питання. Решту питань студенти повинні опрацювати самостійно. Отже, вивчення навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень» потребує певної самостійної роботи студентів із метою поглиблення знань щодо специфіки науково-дослідної діяльності, її методичного забезпечення, обґрунтування проблеми наукового дослідження, методів наукових узагальнень, презентації результатів наукових досліджень тощо. Це передбачає опрацювання літературних джерел щодо окремих питань, винесених на самостійне опрацювання, а також написання індивідуального навчального завдання та наукових статей за самостійно обраною темою. Вивчення теоретичних положень навчальної дисципліни потребує закріплення на практиці.

Теоретична частина дисципліни визначається змістом навчальної програми. На практичних заняттях теоретичні знання закріплюються під час розв'язання завдань. Більш повному засвоєнню матеріалу сприяє самостійна робота студентів із вивчення окремих розділів дисципліни та підготовка до практичних занять.

Система контролю якості навчання студентів включає поточний та підсумковий контроль. Поточний контроль проводиться на практичних заняттях для виявлення рівня знань студентів за окремо взятим періодом часу. Підсумковий контроль здійснюється наприкінці семестру для остаточного визначення рівня знань студентів із викладеної дисципліни. Загальний обсяг годин на вивчення дисципліни та їх розподіл на аудиторні заняття і самостійну роботу студентів такий: 16 годин лекцій, 16 годин практичних завдань; загальний обсяг 90 / 3 кредита / 2 модулі.

II. ПЕРЕЛІК ТЕМ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Практичне заняття 1

НАУКА ЯК СИСТЕМА ЗНАНЬ. ПОНЯТТЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ВИМОГИ ДО НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета: засвоєння фундаментальних понять науки, її структури, класифікації наук; підходів до організації вузівської науки.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Дайте визначення основним термінам та поняттям

1. Наука.
2. Гіпотеза.
3. Закон.
4. Наукове дослідження.

2. Дайте відповідь на основні запитання

1. Які установи організують наукову діяльність в Україні?
2. Що передбачає аналіз науково-дослідної діяльності вищого навчального закладу?
3. Надайте характеристику комплексно-цільовій програмі науково-дослідної діяльності закладу освіти.
4. Як реалізується управління науково-дослідною діяльністю вищого навчального закладу?

3. Обговорення доповідей на теми:

1. Особливості розвитку сучасної науки.
2. Історія розвитку науки «Бухгалтерський облік».
3. Основні положення закону про вищу освіту.

4. Завдання для самостійної роботи

Тестові завдання

1. До функцій науки належать:
  - а) пізнавальна;
  - б) культурно-виховна;
  - в) практична;
  - г) всі відповіді правильні.

2. Інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань через соціальні інститути, – це:
  - а) наукова діяльність;
  - б) пошукова діяльність;
  - в) соціальна діяльність;
  - г) всі відповіді правильні.

3. Промислова революція, яка стала могутнім стимулом для подальшого розвитку науки, припадає на:
  - а) кінець XX – початок XXI ст.;
  - б) кінець XVII – початок XVIII ст.;
  - в) кінець XVIII – початок XIX ст.;
  - г) початок XX – кінець XX ст.

4. Наприкінці XX – початку XXI ст. для науки властиві такі особливості:
  - а) диференціація й інтеграція науки;
  - б) прискорений розвиток природознавчих наук;
  - в) математизація наук;
  - г) всі відповіді правильні.

5. Комплекс наукових дисциплін, що узагальнюють і досліджують закономірності функціонування науки, – це:
  - а) наукометрія;
  - б) наукознавство;
  - в) суспільствознавство;

г) науковедення.

6. Наукові факти характеризуються такими властивостями:

- а) новизною;
- б) точністю;
- в) об'єктивністю;
- г) всі відповіді правильні.

7. Вихідне положення, твердження, яке при побудові наукової теорії приймається без доказу, – це:

- а) гіпотеза;
- б) правило;
- в) постулат;
- г) закон.

8. Наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, що зумовлюють цей наслідок, – це:

- а) гіпотеза;
- б) правило;
- в) постулат;
- г) закон.

9. Система поглядів, теоретичних положень, основних думок щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною головною ідеєю, – це:

- а) наукова концепція;
- б) судження;
- в) умовивід;
- г) закон.

10. Управління науково-дослідною роботою ВНЗ включає такі важелі, як:

- а) планування, облік і контроль;
- б) облік і контроль, аналіз;
- в) планування, облік і контроль, аналіз, прийняття рішень;
- г) планування, контроль, аналіз.

Практичні завдання

Завдання 1.1. Зв'язати наведені в табл. 1 загальнонаукові підходи до дослідження з їх змістом. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає певному підходу, поставити відповідну цифру, яка відповідає його змісту (наприклад: А5).

Таблиця 1.1 – Загальнонаукові підходи дослідження та їх зміст

Загальнонаукові підходи до дослідження	Зміст підходу
А) Історичний підхід	1) полягає у розкритті умов зародження, розвитку і перетворення системи
Б) Системно-генетичний підхід	2). полягає у використанні сукупності пізнавальних засобів, процедур, які дозволяють виявити схожість і відмінність між явищами, що вивчаються, визначити їхню генетичну спорідненість, загальне й специфічне в їхньому розвитку
В) Системний підхід	3) полягає у дослідженні процесів самоорганізації та становленні нових упорядкованих структур
Г) Синергетичний підхід	4) полягає у комплексному дослідженні великих і складних об'єктів, дослідженні їх як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин
Д) Аксиологічний підхід	5) полягає у з'ясуванні якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольнити потреби окремої особистості і певного суспільства, а також ідеї і спонукання у вигляді норми та ідеалу

Таблиця для відповідей.

А _____	Б _____	В _____	Г _____	Д _____
---------	---------	---------	---------	---------

Завдання 1.2. Скласти кросворд за темою практичного заняття.

Завдання 1.3. Обґрунтувати актуальність, перспективність, новизну та ефективність теми власного наукового дослідження.

Загальні *методичні рекомендації* щодо виконання цього практичного завдання полягають у:

– обґрунтуванні важливості дослідження для вирішення певних теоретичних та практичних проблем, тобто значущості обраної тематики для потреб науки та суб'єктів господарювання;

– визначенні напрямів, які потребують удосконалення та подальшого розвитку, тобто не можуть бути повністю вирішені в сучасній теорії та практиці управлінської діяльності;

– обґрунтуванні методичних положень, рекомендацій, які будуть відзначатися певним рівнем наукової новизни, подані в науковій роботі та доведені до рівня практичного використання;

– обґрунтуванні конкретних критеріїв збільшення результативності управління за рахунок упровадження методичних положень у практичну діяльність суб'єктів господарювання.

Завдання 1.4. Здійснити аналіз існуючих у літературі визначень відповідних понять за темою дослідження з посиланням на джерела інформації та виокремленням специфічних ознак поняття.

Загальні *методичні рекомендації* щодо виконання цього практичного завдання передбачають подання результатів його виконання у вигляді табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Аналіз визначень поняття «...»

Номер літературного джерела	Автор	Номер джерела (посилання)	Визначення	Характеристика
-----------------------------	-------	---------------------------	------------	----------------

Література: [1,2,3, 4].

Практичне заняття 2

ПОНЯТТЯ МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇЇ ВИДИ

Мета: засвоєння загальнонаукової та конкретно-наукової методології дослідження, методів та техніки проведення наукових досліджень.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Дайте визначення основним термінам та поняттям

1. Концепція.
2. Методологія.

3. Метод.
4. Методика.

2. Дайте відповідь на основні запитання

1. Що є методологічною основою дослідження? Дайте розгорнуту відповідь.
2. Дайте характеристику фундаментальної методології дослідження.
3. Охарактеризуйте основні функції, які виконує філософська методологія.
4. Розкрийте суть фундаментальних принципів.
5. Охарактеризуйте основні загальнонаукові принципи дослідження.
6. Розкрийте суть конкретно-наукової методології.
7. Назвіть різницю між методом та методикою наукового дослідження.

3. Обговорення доповідей на теми:

1. Інформаційний підхід у наукових дослідженнях: мета, особливості.
2. Синергетичний підхід у наукових дослідженнях: мета, особливості.
3. Когнітивний підхід у наукових дослідженнях: мета, особливості.

4. Завдання для самостійної роботи

Тестові завдання

1. Фундаментальний принцип діалектики означає:
  - а) об'єктивну причинну зумовленість явищ;
  - б) взаємозумовлений і суперечливий розвиток явищ дійсності;
  - в) ставлення об'єктів, що відбиває тотожність їх побудови;
  - г) всі відповіді правильні.

2. Фундаментальний принцип ізоморфізму означає:
  - а) об'єктивну причинну зумовленість явищ;
  - б) взаємозумовлений і суперечливий розвиток явищ дійсності;
  - в) відношення об'єктів, що відбиває тотожність їх побудови;
  - г) всі відповіді правильні.

3. Основними ознаками системи є:

- а) наявність найпростіших одиниць – елементів, які її складають;
- б) наявність підсистем – результатів взаємодії елементів;
- в) наявність компонентів – результатів взаємодії підсистем;
- г) всі відповіді правильні.

4. Згідно з методологічним принципом цілісності:

а) динамічна система іманентно здатна самостійно підтримувати, відтворювати або удосконалювати рівень своєї організації при зміні внутрішніх чи зовнішніх умов її існування та функціонування;

б) жодна із систем не може бути самодостатньою, вона має динамічно змінюватись і вдосконалюватись адекватно до змін зовнішнього середовища;

в) існує підпорядкованість компонентів і підсистем системі в цілому, а також супідрядність систем нижчого рівня системам більш високого рівня, внаслідок чого предметна галузь теорії набуває ознак ієрархічної метасистеми;

г) досліджуваний об'єкт виступає як щось розчленоване на окремі частини, органічно інтегровані в єдине ціле.

5. Згідно з методологічним принципом самоорганізації:

а) динамічна система іманентно здатна самостійно підтримувати, відтворювати або удосконалювати рівень своєї організації при зміні внутрішніх чи зовнішніх умов її існування та функціонування;

б) жодна із систем не може бути самодостатньою, вона має динамічно змінюватись і вдосконалюватись адекватно до змін зовнішнього середовища;

в) існує підпорядкованість компонентів і підсистем системі в цілому, а також супідрядність систем нижчого рівня системам більш високого рівня, внаслідок чого предметна галузь теорії набуває ознак ієрархічної метасистеми;

г) досліджуваний об'єкт виступає як щось розчленоване на окремі частини, органічно інтегровані в єдине ціле.

6. Дослідження сутнісно-функціональної структури системи призначено для :

- а) розкриття внутрішніх закономірностей розвитку і функціонування системи;
- б) виявлення логічно можливих відношень між функціями системи;
- в) виявлення субстанційних елементів, підсистеми та компонент системи, їх сутнісних зв'язків та основних функцій;
- г) всі відповіді правильні.

7. Дослідження функціонально-генетичної структури системи призначено для:

- а) розкриття внутрішніх закономірностей розвитку і функціонування системи;
- б) виявлення логічно можливих відношень між функціями системи;
- в) виявлення субстанційних елементів, підсистеми та компонент системи, їх сутнісних зв'язків і основних функцій;
- г) всі відповіді правильні.

8. Предмет діяльності, засіб діяльності, процедури діяльності, технологія, умови діяльності, продукт діяльності – це:

- а) структура діяльності;
- б) завдання діяльності;
- в) діяльнісний науковий підхід;
- г) всі відповіді правильні.

Практичні завдання

Завдання 2.1. Зв'язати наведені в табл. 2.1 розділи наукознавства та їх характеристику. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає певному розділу, поставити відповідну цифру, яка відповідає його характеристиці (наприклад: А5).

Таблиця 2.1 – Розділи наукознавства та їх характеристика

Розділи наукознавства	Характеристика розділу
А) Економіка науки	1) дослідження системи методів у науці, складання моделей наукової діяльності і окремих її видів
Б) Історія науки	2) вивчення економічних особливостей розвитку і використання науки, критерії економічної ефективності наукових досліджень

В) Теорія наукового прогнозування планування і управління науковими дослідженнями	3) розробка міжнародних і національних систем понять і термінології, стильових особливостей викладення результатів наукових досліджень
Г) Методологія науки	4) розробка стратегії науки, планування її матеріального забезпечення, організація управління науковими дослідженнями
Д) Мова науки	5) дослідження генезису динамічного процесу накопичення наукових знань, встановлення закономірностей розвитку науки

Таблиця для відповідей.

А _____	Б _____	В _____	Г _____	Д _____
---------	---------	---------	---------	---------

Завдання 2.2. Скласти кросворд за темою практичного заняття.

Література: [5, 6, 7, 8, 9].

Практичне заняття 3

ЕМПІРИЧНІ МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета: засвоєння емпіричних методів наукового дослідження.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Дайте визначення основним термінам та поняттям

1. Емпіричні методи дослідження.
2. Верифікація.
3. Валідність.
4. Експеримент.

2. Дайте відповідь на основні запитання

1. Назвіть основні методи емпіричного дослідження.
2. Охарактеризуйте суть методу спостереження та вимоги до його проведення.
3. Розкрийте суть методу вимірювання.

4. Розкрийте суть методу порівняння. Назвіть види порівняння.
5. Розкрийте суть методу узагальнення.
6. Охарактеризуйте суть методу експерименту та основні етапи його проведення.

3. Обговорення доповідей на теми:

1. Метод семикратного пошуку: вимоги та алгоритм проведення.
2. Метод колективного блокнота і контрольних запитань: вимоги та алгоритм проведення.
3. Метод експертних оцінок: вимоги та алгоритм проведення.

4. Завдання для самостійної роботи

Тестові завдання

1. До методів емпіричного дослідження належать:
  - а) спостереження;
  - б) вимірювання;
  - в) порівняння;
  - г) всі відповіді правильні.

2. Характеристика, яка вказує на здатність методу (методики) диференціювати досліджувані об'єкти за вимірюваною ознакою, – це:
  - а) валідність;
  - б) діагностична сила;
  - в) надійність;
  - г) репрезентативність.

3. Характеристика, яка вказує на здатність методу (методики) розповсюджувати (переносити) результати, отримані при дослідженні частини об'єктів на всі об'єкти, що входять до цієї групи, – це:
  - а) валідність;
  - б) діагностична сила;
  - в) надійність;
  - г) репрезентативність.

4. Спостереження має відповідати вимогам:

- а) передбачуваності заздалегідь;
- б) планомірності;
- в) цілеспрямованості;
- г) всі відповіді правильні.

5. Номінальні та порядкові ознаки становлять:

- а) атрибутивні;
- б) кількісні;
- в) дискретні;
- г) неперервні.

6. Етапи проведення експерименту:

- а) розробка плану цілеспрямованого спостереження за об'єктом;
- б) визначення меж, у яких буде проходити експеримент;
- в) створення необхідних умов з урахуванням повторюваності ситуацій, зміни впливу, характеру та умов на об'єкт дослідження;
- г) всі відповіді правильні.

7. Метод, який полягає у тому, що нові ідеї та пропозиції виникають на основі зіставлення з іншими більш чи менш аналогічними об'єктами, навіть з інших сфер природи і суспільства, – це:

- а) морфологічний;
- б) метод семикратного пошуку;
- в) метод асоціацій та аналогій;
- г) метод колективних експертних оцінок.

8. Метод, який ґрунтується на повній відсутності якого-небудь нав'язливого і попереднього судження, – це:

- а) морфологічний;
- б) метод семикратного пошуку;
- в) метод асоціацій та аналогій;
- г) метод колективних експертних оцінок.

9. Ступінь популярності якоїсь особи, організації, їх діяльності, програм, планів, політики у певний час означає:

- а) рейтинг;
- б) ранг;
- в) рампіль;
- г) всі відповіді правильні.

10. Залежно від тривалості вирізняють спостереження:

- а) довгочасне та короткочасне;
- б) безперервне та констатуюче;
- в) дискретне та формуюче;
- з) коригувальне та контрольне.

Практичні завдання

Завдання 3.1. Зв'язати наведені в табл. 3.1 емпіричні методи наукового дослідження та їх характеристики. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає певному методу, поставити відповідну цифру, яка відповідає його характеристиці (наприклад: А5).

Таблиця 3.1 – Розділи наукознавства та їх характеристика

Емпіричні методи	Характеристика методу
А) Спостереження	1) процедура визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру
Б) Вимірювання	2) апробація знання досліджуваних явищ у контрольованих або штучно створених умовах
В) Експеримент	3) процес зіставлення предметів або явищ дійсності з метою встановлення подібності чи відмінності між ними, а також знаходження загального, притаманного, що може бути властивим двом або кільком об'єктам дослідження
Г) Порівняння	4) систематичне, цілеспрямоване, спеціально організоване сприймання предметів і явищ об'єктивної дійсності, які виступають об'єктами дослідження

Таблиця для відповідей.

А _____	Б _____	В _____	Г _____
---------	---------	---------	---------

Завдання 3.2. Скласти кросворд за темою практичного заняття.

Література: [5, 6, 7, 8, 9].

Практичне заняття 4

ТЕОРЕТИЧНІ МЕТОДИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета: засвоєння теоретичних методів наукового дослідження.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Дайте визначення основним термінам та поняттям

1. Аналіз.
2. Синтез.
3. Індукція.
4. Дедукція.

2. Дайте відповідь на основні запитання

1. У чому полягає особливість теоретичних методів наукового дослідження?
2. Дайте характеристику основних етапів проведення теоретичних досліджень.
3. Охарактеризуйте такі теоретичні методи дослідження, як аналіз та синтез.
4. Поясніть суть індуктивного та дедуктивного методів наукового дослідження.
5. Охарактеризуйте суть гіпотетичного підходу при проведенні наукового дослідження на теоретичному рівні.
6. Яким основним вимогам мають відповідати гіпотетичний та аксіоматичний підходи при здійсненні теоретичного дослідження?
7. Поясніть суть хронологічного (історичного) методу теоретичного дослідження.

3. Обговорення доповідей на теми:

1. Хронологічний метод: вимоги та алгоритм проведення.
2. Аксіоматичний метод: вимоги та алгоритм проведення.
3. Гіпотетичний метод: вимоги та алгоритм проведення.

4. Завдання для самостійної роботи

Тестові завдання

1. На теоретичному рівні дослідження використовуються такі загальнонаукові методи:

- а) аналіз;
- б) синтез;
- в) індукція;
- г) всі відповіді правильні.

2. Метод дослідження, який включає вивчення предмета за допомогою уявного або практичного розчленування його на складові елементи, – це:

- а) аналіз;
- б) синтез;
- в) індукція;
- г) дедукція.

3. Метод вивчення об'єкта у його цілісності, в єдиному і взаємному зв'язку його частин, тобто, на відміну від аналізу, цей метод дає можливість з'єднувати окремі частини чи сторони об'єкта в єдине ціле, – це:

- а) аналіз;
- б) синтез;
- в) індукція;
- г) дедукція.

4. Аналіз і синтез бувають:

- а) емпіричні;
- б) елементарно-теоретичні;
- в) структурно-генетичні;
- г) всі відповіді правильні.

5. Метод логічного висновку від загального до часткового, тобто спочатку досліджують стан об'єкта в цілому, а потім його складових елементів, – це:

- а) аналіз;

- б) синтез;
- в) індукція;
- г) дедукція.

6. Метод вивчення різних об'єктів, при якому основні закономірності явищ і процесів відображаються в знаковій формі, за допомогою формул або спеціальних символів – це:

- а) формалізація;
- б) порівняння;
- в) абстрагування;
- г) дедукція.

7. Уявне відвернення від неіснуючих властивостей предметів, зв'язків і відношень між ними та виділення декількох сторін, які цікавлять дослідника, – це:

- а) формалізація;
- б) порівняння;
- в) абстрагування;
- г) дедукція.

8. Видами абстракції є:

- а) ототожнення;
- б) ізолювання;
- в) конструктивізація ;
- г) всі відповіді правильні.

9. Відвернення від незавершеності (і завершеності) процесу утворення нескінченної множини, від неможливості задати її повним переліком усіх елементів, – це:

- а) ототожнення;
- б) ізолювання;
- в) конструктивізація ;
- г) актуальна нескінченність.

10. Метод теоретичного дослідження та побудови наукової теорії, за яким деякі її твердження приймаються як вихідні очевидні положення, а всі інші положення виводяться з них шляхом міркування за певними логічними правилами – це:

- а) гармонічний метод;
- б) історичний метод;
- в) аксіоматичний метод;
- г) апологічний метод.

Практичні завдання

Завдання 4.1. Зв'язати наведені в табл. 4.1 види абстракцій та їх характеристику. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає певному виду, поставити відповідну цифру, яка відповідає його характеристиці (наприклад: А5).

Таблиця 4.1 – Види абстракцій та їх характеристика

Види абстракцій	Характеристика виду
А) Ізолювання	1) відвернення від незавершеності (і завершеності) процесу утворення нескінченної множини, від неможливості задати її повним переліком усіх елементів
Б) Конструктивізація	2) виділення властивостей і відношень, нерозривно пов'язаних з предметами, і позначення їх певними назвами, що надає абстракціям статус самостійних предметів – «надійність», «технологічність»
В) Актуальної нескінченності	3) утворення понять шляхом об'єднання предметів, пов'язаних відношеннями типу рівності в особливий клас (відвернення від деяких індивідуальних властивостей предметів)
Г) Ототожнення –	4) відвернення від реальних меж людських можливостей, зумовлених обмеженістю тривалості життя за часом та у просторі (нескінченність виступає вже як потенційно здійсненна)
Д) Потенційної здійсненності	5) відвернення від невизначеності меж реальних об'єктів

Таблиця для відповідей.

А_____	Б_____	В_____	Г_____	Д_____
--------	--------	--------	--------	--------

Завдання 4.2. Скласти кросворд за темою практичного заняття.

Література: [5, 6, 7, 8, 9].

Практичне заняття 5

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Мета: засвоєння теоретичних методів наукового дослідження.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Дайте визначення основним термінам та поняттям

1. Статистичні методи.
2. Факторний аналіз.
3. Динамічний ряд.
4. Прогнозування.

2. Дайте відповідь на основні запитання

1. Сформулюйте загальні принципи застосування економіко-статистичних методів у наукових дослідженнях?
2. Дайте характеристику основних методів факторного аналізу?
3. Які основні показники використовують для аналізу рядів динаміки?
4. Які основні задачі оптимізації?
5. Які основні задачі прогнозування?

3. Обговорення доповідей на теми:

1. Аналіз рядів динаміки: вимоги та алгоритм проведення.
2. Факторний аналіз: вимоги та алгоритм проведення.
3. Прогнозування: вимоги та алгоритм проведення.

4. Завдання для самостійної роботи

Тестові завдання

1. До статистичних принципів, яких дотримуються при використанні економіко-статистичних методів дослідження, належать:
  - а) чітко визначена ціль економіко-статистичного дослідження;
  - б) відповідність систем по горизонталі та вертикалі;
  - в) логічний взаємозв'язок між показниками, які характеризують об'єкт чи явище;
  - г) всі відповіді правильні.

2. Послідовність значень показника, який характеризує зміну того чи іншого соціально-економічного явища в часі, – це:

- а) ряд абстрагувань;
- б) асоціативний ряд;
- в) динамічний ряд;
- г) всі відповіді правильні.

3. Спосіб ланцюгових підстановок застосовується для моделей:

- а) адитивних;
- б) мультиплікативних;
- в) змішаних;
- г) всі відповіді правильні.

4. Основними характеристиками ряду динаміки є:

- а) абсолютний приріст;
- б) середній абсолютний приріст;
- в) абсолютне значення одного відсотка приросту;
- г) всі відповіді правильні.

5. Метод статистичного прогнозування, передумовою використання якого є сталість причинного комплексу, що формує тенденцію:

- а) екстраполяції тренду;
- б) періоду упередження;
- в) поляризації тренду;
- г) інтерполяції тренду.

6. До економічних принципів, яких дотримуються при використанні економіко-статистичних методів дослідження належать:

- а) відповідність економічним законам;
- б) адекватне відображення суті економічної політики сучасного етапу суспільно-економічного розвитку;
- в) орієнтація на кінцеві економічні результати;
- г) всі відповіді правильні.

7. Особливості статистичної методології пов'язані з:

- а) точним вимірюванням;
- б) використанням узагальнюючих показників для характеристики об'єктивно існуючих закономірностей;
- в) кількісним описом масових економічних явищ;
- г) всі відповіді правильні.

8. Вибір одиниці вимірювання показників при використанні економіко-статистичних методів дослідження залежить від:

- а) матеріального змісту явища;
- б) конкретних задач дослідження;
- в) практичної доцільності;
- г) всі відповіді правильні.

9. У наукових дослідженнях соціально-економічних процесів постають завдання:

- а) виявити й описати характер змін показника за певний період часу, протягом якого явище еволюціонує, змінюється, прогресує;
- б) оцінити інтенсивність і сталість змін;
- в) передбачити подальший рух процесу за межами ряду;
- г) всі відповіді правильні.

10. Усунути, відхилити, виключити дію всіх факторів на величину результативного показника крім одного – це:

- а) порівняння;
- б) елімінування;
- в) факторизація;
- г) прогнозування.

Практичні завдання

Завдання 5.1. Наведена динаміку окремих показників Звіту про фінансові результати ПАТ «Акорд», тис. грн:

Показники	Періоди*											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Чистий прибуток	180,2	317,8	215,7	248,8	408,8	302,7	325,8	330,5	295,8	188,7	220,1	200,8
Собівартість реалізованої продукції	263,5	490,3	395,6	518,7	668,3	687,4	589,8	608,4	550,2	480,7	550,7	466,2
Адміністративні витрати	23,02	26,0	26,7	30,2	33,95	59,8	48,8	35,1	22,9	33,7	35,4	32,36
Витрати на збут	14,04	16,1	14,75	15,82	17,51	19,8	21,1	18,5	17,4	22,58	23,4	18,8

Для кожного показника, лінійно пов'язаного з чистим прибутком, необхідно:

- скласти рівняння лінійної регресії;
- розрахувати коефіцієнти кореляції і детермінації, помилку апроксимації;
- результати оформити графічно.

Завдання 5.2. Наведена динаміку окремих показників Звіту про фінансові результати ПАТ «Акорд» (завдання 5.1). Використовуючи апарат авторегресійних залежностей, побудувати рівняння регресії для прогнозування чистого прибутку.

Завдання 5.3. Наведено дані для 5-ти підприємств:

Номер підприємства	Рентабельність капіталу	Рентабельність витрат	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт маневреності власного капіталу
	1	2	3	4	5
1	5,6	7,2	1,7	0,65 * K1	0,1* K1
2	4,1	9,5	0,6	0,45* K1	0,150,1* K1
3	6,2	4,1	1,9	0,54* K1	0,280,1* K1
4	7,8	8,2	2,0	0,72* K1	0,220,1* K1
5	6,5	6,4	2,2	0,68* K1	0,140,1* K1

Примітка: K1 – індивідуальний коефіцієнт, що розраховується шляхом ділення номера студента за списком групи на 100.

Використовуючи апарат матричного аналізу та експертних оцінок, провести рейтингову оцінку підприємств. Початкові експертні оцінки показників у балах такі:

Експерти	Показники				
	1	2	3	4	5
А	9	0	10	2	1
Б	10	2	9	4	0
В	9	1	10	0	2
Г	10	1	7	0	2
Д	8	2	9	1	0
Е	10	1	9	0	2
Ж	9	2	8	2	2
З	8	1	9	2	1
И	10	0	9	3	3
К – студент	Визначити самостійно	Визначити самостійно	Визначити самостійно	Визначити самостійно	Визначити самостійно

Завдання 5.4. Скласти кросворд за темою практичного заняття.

Література: [5, 6, 9, 10, 11,15].

Практичне заняття 6 **ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ.**

Мета: засвоєння видів інформаційного забезпечення наукової роботи, наукового дослідження.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Дайте визначення основним термінам та поняттям

1. Інформація.
2. Наукова література.
3. Автоматизована система обробки інформації.
4. Дедукція.

2. Дайте відповідь на основні запитання.

1. Як класифікується наукова інформація?
2. Які властивості характерні науковим фактам?

3. Що являє собою інформаційний пошук, яким він може бути?
4. Яким вимогам має відповідати процедура інтерпретації даних?
5. Поняття автоматизованої системи обробки інформації (АСОІ).
6. Економіко-математичне моделювання в науковій роботі.

3. Обговорення доповідей на теми:

1. Інформація: поняття, види.
2. Наукова доповідь як форма обміну науковою інформацією.
3. Стаття як форма обміну науковою інформацією.

4. Завдання для самостійної роботи

Тестові завдання

1. Сукупність повних, точних відомостей про розвиток природи, суспільства і людини, зафіксованих у науковому документі – це:

- а) економічна інформація;
- б) науково-технічна інформація;
- в) технічна інформація;
- г) соціальна інформація.

2. Результати всебічного вивчення певної проблеми чи теми відображаються у:

- а) брошурі;
- б) книзі;
- в) періодичному виданні;
- г) монографії.

3. Перетворення певних числових величин у логічну форму – показники (індикатори) за допомогою гіпотез – це:

- а) інтерпретація;
- б) опрацювання;
- в) анкетування;
- г) опитування.

4 Коротка форма викладу змісту першоджерел з теми, що вивчалася, яка має, як правило, науково-інформаційне призначення – це:

- а) монографія;
- б) стаття;
- в) реферат;
- г) брошура.

5. Основна форма письмової інформації між спеціалістами, які працюють в одній або суміжній галузях науки, – це:

- а) монографія;
- б) стаття;
- в) реферат;
- г) брошура.

6. В автоматизовану систему обробки інформації включають такі компоненти, як:

- а) технічні засоби обробки і передачі даних;
- б) програмне забезпечення;
- в) інформація;
- г) всі відповіді правильні.

7. Залежно від мети функціонування та завдань, що покладені на автоматизовану систему на етапах збору та змістової обробки даних, розрізняють такі її типи:

- а) інформаційно-пошукові;
- б) інформаційно-довідкові;
- в) інформаційно-управлінські;
- г) всі відповіді правильні.

8. Інтелектуальні інформаційно-пошукові системи:

а) дають змогу кінцевим користувачам, що не є програмістами та спеціалістами в галузі прикладної математики, розв'язувати в режимі діалогу з ЕОМ свої задачі з використанням складних методів і відповідних прикладних програм;

б) дають змогу провадити ефективну комп'ютеризацію ділянок, у яких знання можуть бути подані в експертній описовій формі, але використання математичних моделей ускладнено або неможливе;

в) забезпечують взаємодію кінцевих користувачів – непрограмістів із базами даних та знань професійними мовами користувачів, близьких до природних;

г) немає правильної відповіді.

9. Розрахунково-логічні системи:

а) дають змогу кінцевим користувачам, що не є програмістами та спеціалістами в галузі прикладної математики, розв'язувати в режимі діалогу з ЕОМ свої задачі з використанням складних методів і відповідних прикладних програм;

б) дають змогу провадити ефективну комп'ютеризацію ділянок, у яких знання можуть бути подані в експертній описовій формі, але використання математичних моделей ускладнено або неможливе;

в) забезпечують взаємодію кінцевих користувачів – непрограмістів із базами даних та знань професійними мовами користувачів, близьких до природних;

г) немає правильної відповіді.

10. Необхідність застосування кількісних методів та аналізу числової інформації у наукових економічних дослідженнях на практиці розробки економічних рішень у цій сфері обумовлено:

а) повільною зміною умов діяльності на внутрішніх та зовнішніх ринках;

б) зменшенням складності та взаємозв'язків процесів, що відбуваються у сфері економічних відносин;

в) зменшенням невизначеності при прийнятті управлінських рішень;

г) посиленням дії непередбачуваних чинників.

Практичні завдання

Завдання 6.1. Зв'язати наведені в табл. 6.1 види наукових документів з їх структурою. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві,

яка відповідає певному виду наукового документа, поставити відповідні цифри, що відповідають його структурі: первинний або вторинний науковий документ (наприклад: А3.1).

Таблиця 6.1 – Видова структура наукових документів

Види документів	Первинний	Вторинний (неперіодичні)
А) Книжки, брошури	1) видання з продовженням, журнали, бюлетені, газети, відомості	1) показники стандартів і технічних умов вітчизняних і зарубіжних винаходів
Б) Періодичні	2) наукові звіти, наукові доклади, інформаційні відомості про проведення наукових конференцій, семінарів, симпозіумів	2) бібліографічні (картотека), реферативні (збірники), експрес-інформація, офіційні бюлетені, інформаційні листки, каталоги
В) Спеціальні	3) монографії, довідники, матеріали конференцій, з'їздів, навчальні видання	3) бюлетені реєстрації НДР, збірники рефератів НДІ, ОКР, реєстраційні та інформаційні картки
Г) Рукописні	4) нормативно-технічні документи, нормативно-виробничі довідки, рекламні видання, патентно-ліцензійні документи	4) бібліографічні, реферативні, оглядові видання, енциклопедії, словники, довідники

Таблиця для відповідей.

А _____	Б _____	В _____	Г _____
---------	---------	---------	---------

Завдання 6.2. Скласти кросворд за темою практичного заняття.

Література: [12, 13, 14, 15].

Практичне заняття 7

ЗМІСТ ТА СКЛАДОВІ НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ПРОЦЕСУ

Мета: засвоєння теоретичних методів науково-дослідного процесу, його етапів і принципів.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Дайте визначення основним термінам та поняттям

1. Науково-дослідний процес.
2. Об'єкт дослідження.
3. Предмет дослідження.
4. Ефективність наукових досліджень.

2. Дайте відповідь на основні запитання

1. У чому полягає організаційний етап науково-дослідного процесу?
2. У чому полягає дослідний етап науково-дослідного процесу?
3. У чому полягає завершальний етап науково-дослідного процесу?
4. Назвіть структурні елементи програми дослідження.
5. Назвіть принцип, які сприяють науковій праці.
6. Що являють собою плани наукового дослідження? Яких принципів потрібно дотримуватися при розробленні плану?

3. Обговорення доповідей на теми:

1. Фундаментальні дослідження: мета, приклади.
2. Прикладні дослідження: мета, класифікація, приклади.
3. Фінансування наукової діяльності.

4. Завдання до самостійної роботи

Тестові завдання

1. Науково-дослідний процес, – це:
  - а) організований комплекс дій, спрямований на отримання прибутку;

б) організований комплекс дій, спрямований на отримання нових знань, що розкривають суть процесів і явищ у природі й суспільстві, з метою використання їх у практичній діяльності людей;

в) процес отримання конкретних результатів;

г) немає правильної відповіді.

2. Комплекс теоретичних і практичних завдань, необхідність вирішення яких постала перед суспільством, – це:

а) гіпотеза;

б) закон;

в) проблема;

г) дослідження.

3. Етапи проведення наукового експерименту:

а) робота з літературою та розроблення методики експерименту;

б) складання робочого плану виконання наукового експерименту;

в) підготовка об'єкта дослідження;

г) всі відповіді правильні.

4. Невеликі наукові завдання, що належать до конкретної теми наукового дослідження – це:

а) тема наукового дослідження;

б) гіпотеза;

в) наукове питання;

г) проблема.

5. За цільовим призначенням наукові дослідження класифікують на види:

а) фундаментальні, прикладні і розробки;

б) фундаментальні, експериментальні та прикладні;

в) фундаментальні, експериментальні і розробки;

г) теоретичні, практичні.

6. Фундаментальні дослідження спрямовані на:

- а) визначення способів використання законів природи для створення нових і вдосконалення існуючих способів і засобів людської діяльності;
- б) пошук шляхів створення нової техніки або технології на основі способів;
- в) відкриття та вивчення нових явищ і законів природи, на створення нових принципів дослідження;
- г) всі відповіді правильні.

7. Прикладні дослідження спрямовані на:

- а) визначення способів використання законів природи для створення нових і вдосконалення існуючих способів і засобів людської діяльності;
- б) пошук шляхів створення нової техніки або технології на основі способів;
- в) відкриття та вивчення нових явищ і законів природи, на створення нових принципів дослідження;
- г) всі відповіді правильні.

8. Серед основних напрямів економічних досліджень є такі види комплексних програм:

- а) соціально-економічні;
- б) науково-технічні;
- в) виробничо-технічні;
- г) всі відповіді правильні.

9. На організаційному етапі науково-дослідного процесу:

- а) вивчають стан об'єкта і виконують організаційно-методичну підготовку дослідження;
- б) відбувається створення нової інформації, а потім перетворення її за допомогою наукових методів дослідження згідно з програмою дослідження;
- в) проводиться узагальнення та апробація отриманих результатів;
- г) всі відповіді правильні.

10. На дослідному етапі науково-дослідного процесу:

- а) вивчають стан об'єкта і виконують організаційно-методичну підготовку дослідження;
- б) відбувається створення нової інформації, а потім перетворення її за допомогою наукових методів дослідження згідно з програмою дослідження;
- в) проводиться узагальнення та апробація отриманих результатів;
- г) всі відповіді правильні.

Практичні завдання

Завдання 7.1. Зв'язати наведені в табл. 7.1 види абстракцій та їх характеристику. Заповнити таблицю відповідей, для цього заголовній букві, яка відповідає певному виду, поставити відповідну цифру, що відповідає його характеристиці (наприклад: А5).

Таблиця 7.1 – Види абстракцій та їх характеристика

Види абстракцій	Характеристика виду
А) Ізолювання	1) відвернення від незавершеності (і завершеності) процесу утворення нескінченної множини, від неможливості задати її повним переліком усіх елементів
Б) Конструктивізація	2) виділення властивостей і відношень, нерозривно пов'язаних з предметами, і позначення їх певними назвами, що надає абстракціям статус самостійних предметів – «надійність», «технологічність»
В) Актуальна нескінченність	3) утворення понять шляхом об'єднання предметів, пов'язаних відношеннями типу рівності в особливий клас (відвернення від деяких індивідуальних властивостей предметів)
Г) Ототожнення	4) відвернення від реальних меж людських можливостей, зумовлених обмеженістю тривалості життя за часом та у просторі (нескінченність виступає вже як потенційно здійсненна)
Д) Потенційна здійсненність	5) відвернення від невизначеності меж реальних об'єктів

Таблиця для відповідей.

А _____	Б _____	В _____	Г _____	Д _____
---------	---------	---------	---------	---------

Завдання 7.2. Скласти кросворд за темою практичного заняття.

Завдання 7.3. Визначити мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження.

Методичні рекомендації

Мета дослідження розглядається як досягнення основного результату. Отже, метою наукової роботи є узагальнення та подальший розвиток теоретичних і методичних положень і підходів, методичного забезпечення, науково-практичних рекомендацій з певної проблеми відповідно до обраної теми дослідження.

Завдання дослідження, що спрямовані на досягнення означеної мети, повинні формулюватись із використанням таких базових слів: уточнити, проаналізувати, узагальнити, сформулювати, обґрунтувати, виявити, визначити, виділити, удосконалити, розробити.

Об'єкт дослідження доцільно визначати як певне явище або процес (тобто «на чому» проводиться дослідження).

Предмет – це методична характеристика об'єкта (тобто «про що саме» дослідження). Тому предметом можуть бути теоретичні та методичні положення і підходи, методи і рекомендації, практичні положення, методичне забезпечення щодо вирішення певного запитання, зазначеного в темі наукової роботи.

Завдання 7.4. Подати структурно-логічну схему основних елементів наукової роботи: завдань, змісту, наукових результатів, публікацій, а також встановити залежність між висновками і завданнями.

Завдання 7.5. Розгадайте кросворд та складіть із виділених букв ім'я британського лікаря та вченого, який ввів поняття латерального мислення, для розвитку якого використовував такі техніки, як РМІ ([англ.](#) plus-minus-interesting - плюс-мінус-цікаво) та техніку шести шапок ([англ.](#) Six thinking hats)

По горизонталі:

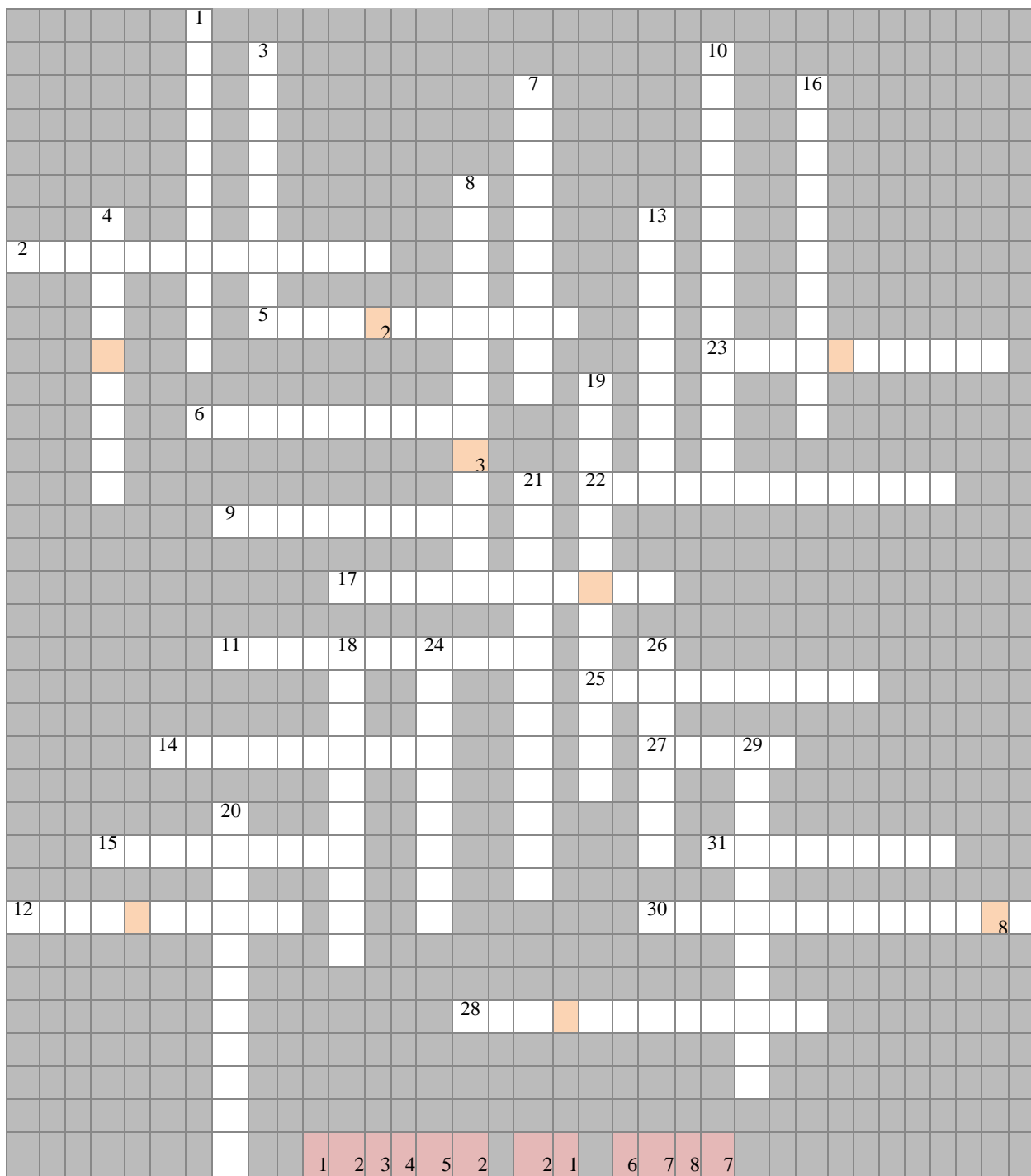
2. Підхід в загальнонауковій методології, який передбачає, що явище чи процес пізнається через характерні інформаційні аспекти.

5. Сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в певній науці.

6. Метод філософії, що досліджує категорії розвитку і передбачає принципи загального зв'язку і загального розвитку явищ у світі.

9. Нове знання, здобуте в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі наукового звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення

про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття це – науковий ...

11. Функція науки, що являє собою вияв найбільш суттєвих знань про закони розвитку природи, суспільства і мислення та їх взаємозв'язок.

12. Метод філософії та педагогіки середньовічної Європи, для якого характерне принципове панування теології над усіма іншими формами пізнання, знання.

14. ...мислення - поняття для позначення непрямого та творчого підходу для вирішення проблем.

15. Один з емпіричних методів наукових досліджень, який ґрунтується на використанні професійного досвіду та інтуїції спеціалістів при вирішенні аналітичних задач.

17. Це галузь наукознавства, що займається статистичними дослідженнями структури та динаміки масивів і потоків наукової інформації.

22. Окрема відособлена галузь науки, техніки, майстерності, мистецтва тощо; будь-яка самостійна професія, основна кваліфікація; комплекс набутих людиною знань і практичних навичок, що дає їй можливість займатися певним родом занять у якійсь галузі діяльності.

23. Ознаки (якісні), що виражаються в вигляді понять, визначень, які характеризують їхню суть, стан або якість (сорт продукції, професія, сімейний статус).

25. Методи, які дозволяють пришвидшити процес розв'язання ряду задач (розпізнавання об'єктів, доведення теорем і т. д.), в яких людина не може дати точний алгоритм вирішення з допомогою технічних засобів.

27. Сфера діяльності людини, спрямована на одержання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, законів природи чи суспільства тощо) нових знань про навколишній світ.

28. Інноваційний проект, що реалізується в рамках пріоритетних напрямів інноваційної діяльності.

30. Наука на сучасному етапі становлення, що розпочався в 70-х рр.. 20ст.

31. Новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери.

По вертикалі:

1. Оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності вищого навчального закладу за цією програмою

3. Установка сучасної некласичної філософії (і науки), що позначена визнанням залежності методів пізнання від властивостей, особливостей та завдань суб'єкта, його концептуальних орієнтацій та ракурсів підходу до дійсності; методологічний ... припускає можливість виправданого використання різноманітних методів, які можуть поєднуватись між собою на засадах доповнюваності.

4. Система поглядів; те або інше розуміння явищ і процесів; єдиний, визначальний задум; провідна думка якого-небудь твору, наукової праці тощо.

7. Властивість, що виражає однаковість будови якихось сукупностей елементів, незалежно від природи цих елементів. Взаємна однозначність між системами або об'єктами, що розглядаються. Строго доведений ізоморфізм для систем різної природи дозволяє переносити знання з однієї галузі на іншу.

8. Вчення про науку, способи її визначення й побудови у вигляді системи знання. **10.** Результати інтелектуальної діяльності це - ... продукти.

13. Узагальнення, класифікація та опис результатів дослідження і експерименту та впровадження їх у практичну діяльність людей це - ... дослідження.

16. Міждисциплінарна наука, що займається вивченням процесів самоорганізації і виникнення, підтримки стійкості і розпаду структур (систем) різної природи на основі методів математичної фізики («формальних технологій

18. Позбавлення ліцензіата органом ліцензування права на провадження певного виду господарської діяльності - ... ліцензії.

19. Метод наукового дослідження, що полягає в активному, систематичному, цілеспрямованому, планомірному, і навмисному сприйнятті об'єкта, в ході якого отримується знання про зовнішні сторони, властивості і відносини досліджуваного об'єкта.

20. Логіко-методологічна процедура встановлення істинності наукової гіпотези (так само як і поодинокого, конкретно-наукового твердження) на підставі їхньої відповідності емпіричним даним або теоретичним положенням, що відповідають емпіричним даним.

21. Особливість розвитку сучасної науки, що характеризується проникненням математичних методів і мови математики в різні науки.

24. Суб'єкт господарювання, який одержав ліцензію на провадження певного виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню.

26. Це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне або, принаймні, бажане. У повсякденному житті це можуть бути внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні та теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різних сферах діяльності.

29. Цей принцип у загальнонауковій методології не має чітко окреслених меж, можливості його використання визначаються специфікою галузі. Він пов'язаний із загально філософською теорією пізнання і є методологічною базою для багатьох наук; особливо ефективний у вивченні

динаміки науки та її співвідношення з суспільством, в обґрунтуванні провідного значення знання в поведінці індивіда.

Література: [5, 6, 12, 13, 14].

Практичне заняття 8

ФОРМИ ВІДОБРАЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Мета: засвоєння основних форм відображення результатів наукового дослідження.

Форма проведення: семінар.

Послідовність проведення заняття

1. Дайте визначення основним термінам та поняттям

1. Публікація.
2. Реферат.
3. Тези.
4. Дискусія.

2. Дайте відповідь на основні запитання

1. Що таке наукове видання?
2. Які є форми висвітлення підсумків наукової роботи?
3. Де може відбуватися усна передача інформації про наукові результати?
4. Що таке наукова конференція? Які існують їх види?
5. Які Ви знаєте форми участі в дискусії?

3. Обговорення доповідей на теми:

1. Види та зміст публікацій.
2. Структура статті.
3. Структура магістерської роботи.

4. Завдання для самостійної роботи.

Тестові завдання

1. До основних функцій публікації належать:
  - а) оприлюднення результатів наукової роботи;
  - б) сприяння встановленню пріоритету автора;
  - в) свідчення про особистий внесок дослідника в розробку наукової проблеми;
  - г) всі відповіді правильні.

2. Види рефератів:
  - а) наукові та практичні;
  - б) наукові та інформативні;
  - в) наукові, теоретичні, методологічні;
  - г) всі відповіді правильні.

3. Результат творчої діяльності в будь-якій сфері згідно з технологією або художнім конструюванням:
  - а) монографія;
  - б) реферат;
  - в) винахід;
  - г) всі відповіді правильні.

4. Усна передача інформації про наукові результати здійснюється шляхом:
  - а) колоквиуму;
  - б) симпозіуму;
  - в) конференції;
  - г) всі відповіді правильні.

5. До науково-дослідних наукових видань належать:
  - а) монографія;
  - б) джерелознавчі видання;
  - в) документальні наукові видання;

г) всі відповіді правильні.

6. Доведення до загального відома за допомогою преси, радіомовлення або телебачення, розміщення в різних виданнях (газетах, журналах, книгах) роботи (робіт), а також текст, надрукований у будь-якому виданні, – це:

- а) публікація;
- б) гіпотеза;
- в) закон;
- г) дисертація.

7. Стисле усне або письмове викладення наукової теми (питання), складене на підставі проведеного наукового дослідження, огляду одного або кількох літературних та інших джерел, – це:

- а) інформативний реферат;
- б) науковий реферат;
- в) монографія;
- г) всі відповіді правильні.

8. Коротеньке письмове викладення однієї наукової праці, що висвітлює стисло її зміст, – це:

- а) інформативний реферат;
- б) науковий реферат;
- в) монографія;
- г) всі відповіді правильні.

9. Форма обміну інформацією, за якою одна група людей – доповідачі – повідомляють про нові наукові ідеї, результати теоретичних і експериментальних робіт, про виробничий досвід, відповідають на запитання, а інша – слухачі, що сприймають інформацію, – це:

- а) колоквіум;
- б) симпозіум;
- в) конференція;
- г) всі відповіді правильні.

10. Форма колективних зустрічей, де, як правило, обмінюються думками вчені різних напрямів, – це:

- а) конференція;
- б) симпозіум;
- в) колоквіум;
- г) всі відповіді правильні.

Практичні завдання

Завдання 8.1. Скласти кросворд за темою практичного заняття.

Завдання 8.2. «Чим більше читаєте не роздумуючи, тим більше запевняєте, що багато знаєте, а чим більше роздумуєте читаючи, тим ясніше бачите, що знаєте ще дуже мало...»

Визначте, хто автор читати, давши відповіді на запитання кросворду і склавши із виділених літер слово-ключ.

Слово-ключ:

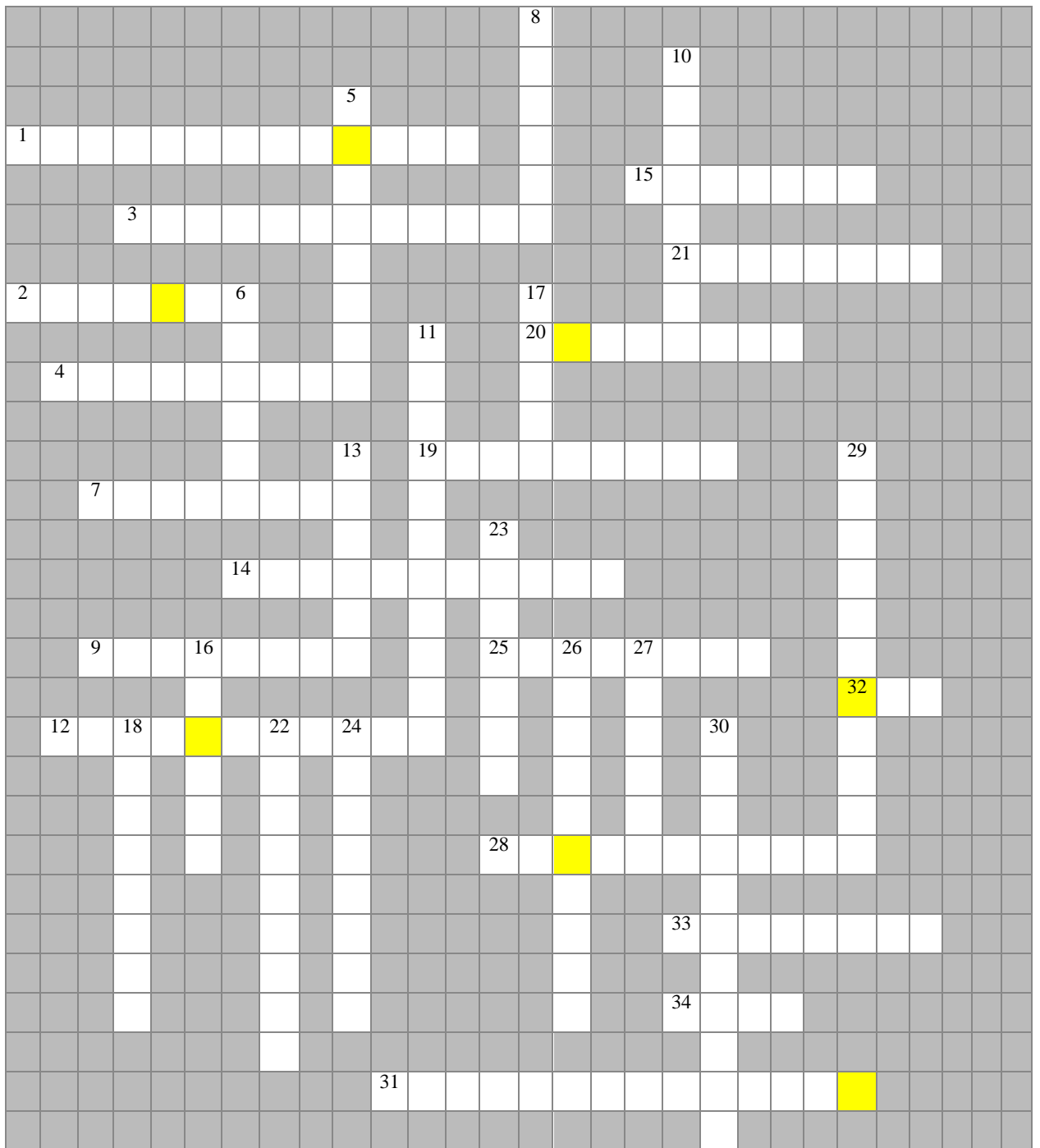
1. Метод наукового дослідження, що полягає в активному, систематичному, цілеспрямованому, планомірному, і навмисному сприйнятті об'єкта, в ході якого отримується знання про зовнішні сторони, властивості і відносини досліджуваного об'єкта.

2. Вихідне положення, самоочевидний принцип. Твердження, заперечення якого заперечує основи логічного мислення.

3. Процедура визнання спроможності вищого навчального закладу певного типу розпочати освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до державних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

4. Система поглядів, те або інше розуміння явищ і процесів. Єдиний, визначальний задум, провідна думка якого-небудь твору, наукової праці тощо. Інше, близьке до зазначеного, значення – власні міркування й висновки по якому-небудь питанню.

5. Метод пізнання, який полягає в одержанні часткових висновків на основі знання якихось загальних положень. Рух нашого мислення від загального до часткового, окремого.

6. Кут зору, під яким розглядається об'єкт (предмет) дослідження.
7. Наукове припущення, що поки не має ні теоретичних, ні експериментальних доказів.
8. Логічне узагальнення досвіду, суспільної практики, яке ґрунтується на глибокому проникненні в суть досліджуваного явища та розкриває його закономірності. Учення про певну сукупність явищ, галузь знань, створене на підставі такого узагальнення.

9. Твердження, припущення, що його при побудові наукової теорії приймають без доказів як вихідне, аксіома. Не має доведення, а витікає з фактів, систематичних та практичних (емпіричних) пояснень.

10. Кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні і спеціальні уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності).

11. Метод дослідження, в основі якого лежить цілеспрямований вплив на об'єкт у заданих контрольованих умовах, опосередкований раціональним (в ідеалі теоретичним) знанням.

12. Короткий виклад наукової праці, підготовлений автором та надрукований для попереднього ознайомлення з роботою.

13. Документ, що засвідчує державне визнання технічного рішення винаходу і закріплює за особою, виключне право на винахід.

14. Процедура надання вищому навчальному закладу певного типу права провадити освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти та кваліфікації, відповідно до вимог стандартів вищої освіти, а також до державних вимог щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

15. Базовий структурний підрозділ вищого навчального закладу (його філій, інститутів, факультетів), що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з однієї або кількох споріднених спеціальностей, спеціалізацій чи навчальних дисциплін і здійснює наукову, науково-дослідну та науково-технічну діяльність за певним напрямом.

16. Слово або словосполучення, застосоване для позначення деякого поняття.

17. Сфера діяльності людини, спрямована на одержання (вироблення і систематизацію у вигляді теорій, гіпотез, законів природи чи суспільства тощо) нових знань про навколишній світ.

18. Вищий навчальний заклад першого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації за кількома спорідненими спеціальностями, і має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

19. Передмова, вступна частина як правило важливого нормативного акту: конституції, закону, декларації, міжнародного договору, постанов та інших важливих актів, у якій роз'яснюється предмет, викладаються обставини та мотиви, що були приводом для видання чи укладення цього документу, його цілі й завдання, а також інші дані загального характеру. Так

часто зветься вводна частина великих наукових праць, трактатів, манускриптів, енциклопедичних статей.

20. Кінцевий набір правил, що дозволяє чисто механічно вирішувати будь-яке конкретне завдання з деякого класу однотипних завдань.

21. Короткий виклад змісту книги, статті, розробки, звіту тощо. Дозволяє робити висновки про доцільність їх докладнішого вивчення. Крім змісту твору, враховується його призначення, цінність, направленість.

22. Сукупність (єдність) гуманітарних наук, які вивчають духовну культуру певного народу чи цивілізації через мовний і стилістичний аналіз літературних та інших пам'яток.

23. Освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності.

24. Критичний відгук на наукову працю, що містить зауваження, пропозиції тощо і має за мету рекомендувати роботу до друку, захисту.

25. Метод пізнання, що ґрунтується на формально-логічному умовиводі, який дає можливість одержати загальний висновок на основі окремих фактів. Інакше кажучи, це є рух мислення від часткового, окремого до загального.

26. Наукова праця, яку виконують для прилюдного захисту на здобуття наукового ступеня.

27. Вищий навчальний заклад другого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у споріднених напрямках підготовки або за кількома спорідненими спеціальностями і має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення.

28. Вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності.

29. Метод дослідження, що полягає в створенні й вивченні моделі, що замінює досліджуваний об'єкт (оригінал), з наступним переносом отриманої інформації на оригінал.

30. Постачають наукову інформацію й теорії для пояснення природи та її властивостей. Завдяки їм стає можливим застосування знання на практиці.

31. Об'єктивно існуючий і повторюваний зв'язок між критеріями оцінки стану об'єкта (сукупністю ознак, що змінюються залежно від факторів

його функціонування, на підставі яких проводиться оцінка стану) і факторами (зовнішніми і внутрішніми) його функціонування.

32. Освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями, , а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність.

33. Особа, що має вищу освіту та прикріплена до організації або установи, які мають аспірантуру (ад'юнктуру) і (або) докторантуру, і готує дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук (доктора філософії) без навчання в аспірантурі (ад'юнктурі), або особа, яка має вчений ступінь кандидата наук (доктора філософії) і готує дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора наук.

34. Опубліковані до початку наукової конференції матеріали попереднього характеру, звичайно у вигляді анотації, реферату або короткого повідомлення.

Література: [5, 6, 7, 8, 9,16].

III. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Специфіка і принципи науково-дослідної роботи.
2. Основи наукових досліджень у вищій школі.
3. Методологія та методика наукового дослідження.
4. Структура процесу пізнання.
5. Теоретичні методи наукового дослідження.
6. Емпіричні методи дослідження.
7. Основні функції гіпотези.
8. Види науково-дослідної продукції.
9. Логіка викладення матеріалу статті.
10. Реферативний виклад матеріалу.
11. Етапи опрацювання джерелознавчої бази дослідження.
12. Огляд проблематики та побудова плану-конспекту майбутнього дослідження.
13. Суть бібліотечно-бібліографічної класифікації.
14. Функції та значення електронних каталогів.
15. Мова та стиль наукового дослідження.
16. Реферат. Основні характеристики, структура.
17. Джерелознавча база: бібліографія, архівні документи, матеріали періодики.
18. Етика як невід’ємна характеристика наукової діяльності.
19. Наукова стаття як основний вид оперативної публікації.
20. Класифікація методів за способами організації дослідження.
21. Класифікація методів за характером пізнавальної діяльності.
22. Рівні науково-дослідної роботи.
23. Класифікація методів наукового дослідження за рівнем методологічного аналізу.
24. Відмінність монографії, підручника і навчального посібника.
25. Відмінність доповіді, рецензії та анотації.
26. Особливості вибору теми наукового дослідження.
27. Місце і роль наукових досліджень у загальній системі освіти.
28. Концепція наукового дослідження.
29. Тема, об’єкт, предмет, мета наукового дослідження.

30. Наукова новизна ідеї, теоретична і практична значущість дослідження.
31. Методи визначення ефективності результатів наукової роботи.
32. Рубрикація тексту (поділ на розділи, підрозділи, абзаци).
33. Композиція наукової роботи: зміст, вступ, розділи основної частини, загальні висновки, бібліографічний список, додатки.
34. Прийоми викладання наукових матеріалів (послідовний, цілісний, вибірковий виклад).
35. Апробація результатів наукового дослідження.

IV. ЗАПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Суть, функції, структура і значення науки, її класифікація.
2. Основні напрями наукових економічних досліджень у сучасних умовах.
3. Характеристика та особливості науково-дослідної роботи.
4. Класифікація наукових досліджень.
5. Організація науки і наукових досліджень в Україні.
6. Принципи розвитку наук.
7. Принципи організації наукової роботи.
8. Етапи проведення спостереження.
9. Поняття, мета та завдання науково-дослідної роботи студентів.
10. Види і форми науково-дослідної роботи студентів.
11. Суть методу порівняння, види порівняння.
12. Поняття та класифікація інформаційного забезпечення наукових досліджень.
13. Роль і функції інформації.
14. Економічна інформація, її класифікація та призначення у науково-дослідному процесі.
15. Вибір об'єкта обстеження та визначення системи показників.
16. Організація збирання і документальне оформлення інформації.
17. Порядок обробки інформації в економічних дослідженнях.
18. Проведення аналітичної роботи в науково-дослідному процесі.
19. Загальні методи наукових досліджень.

20. Спеціальні методи наукових досліджень в економіці.
21. Докази у методології наукових досліджень.
22. Процес наукового дослідження в економіці та його характеристика.
23. Наукова проблема й обґрунтування теми дослідження.
24. Критерії вибору теми наукового дослідження.
25. Організація обміну науковою інформацією в процесі дослідження.
26. Завершальний етап науково-дослідного процесу.
27. Систематизація результатів наукового дослідження.
28. Форми подання наочного матеріалу.
29. Бібліографічний опис джерел, використаних у науковому дослідженні.
30. Впровадження та ефективність результатів наукових досліджень.
31. Методи порівняння, їх використання в аналізі.
32. Методи зведення, їх використання в аналізі.
33. Методи порівняння, групування, їх використання в аналізі.
34. Графічний і табличний методи у дослідженнях аналітичних показників.
35. Метод абсолютних величин: види й призначення в аналітичних дослідженнях.
36. Метод відносних величин: види й призначення в аналітичних дослідженнях.
37. Метод абсолютних середніх величин: види та призначення в аналітичних дослідженнях.
38. Аналіз рядів динаміки в наукових дослідженнях.
39. Індексний метод у наукових дослідженнях.
40. Методи елімінування в наукових дослідженнях.
41. Економіко-математичні методи в наукових дослідженнях, їх класифікація і характеристика.
42. Застосування економіко-математичних методів при вирішенні конкретних аналітичних завдань.
43. Суть і види прогнозів. Якісні й кількісні методи прогнозування.
44. Методологічні основи економіко-статистичного та економіко-математичного моделювання.
45. Методи пошуку і збирання наукової інформації.

46. Основні етапи проведення теоретичних досліджень.
47. Особливості методу моделювання.
48. Науково-дослідні та джерелознавчі наукові видання.
49. Монографії: поняття, види.
50. Реферат. Поняття та види.
51. Суть наукової конференції, види.
52. Науково-дослідний процес: поняття, етапи.
53. Структурні елементи програми дослідження.
54. Загальні критерії обґрунтування теми наукового дослідження.
55. Характеристика окремих етапів науково-дослідного процесу.
56. Етапи створення нової інформації.
57. План наукового дослідження.
58. Система елементів наукової організації праці.
59. Категоріальний апарат наукового дослідження.
60. Відмітні риси теоретичних та фундаментальних досліджень.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Абстрагування – виділення в об'єкті основних значущих ознак і відхилення вторинних, несуттєвих.

Аналіз – це спосіб наукового дослідження, за яким явище поділяється на складові, з метою вивчення окремих його частин.

Аналогова проблема (аналогічні способи вирішення) характерна для групи практичних проблем. Поставлена проблема цього виду не завжди потребує нового способу вирішення (навіть за умови існування нових фактів).

Бібліометрія – метод кількісного дослідження друкованих документів у вигляді матеріальних об'єктів або бібліографічних одиниць, а також замінників тих чи інших.

Валідність (англ. valid – дійсний, придатний) – це комплексна характеристика методу (методики), яка вказує на його придатність до використання (об'єктивність, діагностичну силу, репрезентативність, точність, надійність).

Верифікація – це процедура емпіричної перевірки твердження на відповідність фактичному стану речей.

Вимірювання – це процедура визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру.

Гіпотеза – це науково обґрунтоване припущення, що висувається для пояснення якого-небудь процесу, яке після перевірки може виявитись дійсним або хибним.

Дедукція – це спосіб наукового дослідження, при якому часткові положення виводяться із загальних.

Детермінізм – характеризується розвитком об'єктивної причинної зумовленості явищ.

Діалектика є фундаментальним науковим принципом дослідження багатопланової і суперечної дійсності в усіх її проявах.

Діалектичний підхід дозволяє обґрунтувати причинно-наслідкові зв'язки, процеси диференціації та інтеграції, постійну суперечність між сутністю і явищем, змістом і формою, об'єктивність в оцінюванні дійсності.

Дослідницька діяльність – особливий вид діяльності педагога, відмінної від дидактичної, виховної й наближеної до наукової за своїм складом, функціями та технологіями виконання.

Експеримент – апробація знання досліджуваних явищ у контрольованих або штучно створених умовах.

Експеримент – це комплексний метод дослідження, при якому відбувається активний вплив на досліджуване явище шляхом створення спеціальних умов (введення експериментальних факторів), що відповідають меті дослідника.

Експертна оцінка побудована на використанні професійного досвіду та інтуїції спеціалістів під час розв'язування аналітичних задач, особливо при прогнозуванні розвитку економічних ситуацій.

Емпіричне дослідження – це особливий вид практичної діяльності, що існує в середині науки. Така діяльність потребує наявності специфічних здібностей: творчих – від експериментатора, спостережливості – від дослідника, особистої контактності і такту – від психологів і соціологів, які займаються проведенням досліджень та ін.

Емпіричний етап пов'язаний з отриманням та первинною обробкою початкового фактичного матеріалу: емпіричних і наукових фактів.

Закон – внутрішній суттєвий зв'язок явищ, що зумовлює їх закономірний розвиток.

Ідея – це продукт людського мислення, форма відображення дійсності.

Ізоформізм – характеризується ставленням об'єктів, що відбивають тотожність їх побудови.

Індукція - це спосіб наукового дослідження, при якому за частковими фактами і явищами встановлюються загальні принципи і закони.

Інформетрія – вивчає математичні, статистичні методи і моделі та їх використання для кількісного аналізу структури і особливостей наукової інформації, закономірностей процесів наукової комунікації, включаючи виявлення самих цих закономірностей.

Концептуальність – це визначення змісту, суті, смислу того, про що йде мова.

Концепція – це система поглядів, система опису певного предмета або явища стосовно його побудови, функціонування, що сприяє його розумінню, тлумаченню, вивченню головних ідей.

Мета діяльності – зумовлена певною потребою, задоволення якої потребує певних дій.

Мета дослідження - це очікуваний кінцевий результат. Мета визначає стратегію і тактику дослідження, загальну його спрямованість і логіку.

Метод (гр. *methodos*) – спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя;

Методика (гр. *methodike*) – сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи; вчення про особливості застосування окремого методу чи системи методів.

Методологія (гр. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) – вчення про правила мислення при створенні теорії науки, вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу.

Моделювання – метод наукового пізнання, суть якого полягає у дослідженні моделі об'єкта пізнання на основі абстрактно-логічного мислення за принципами наочності, об'єктивності.

Надійність – характеристика, яка вказує на здатність методу давати однакові результати при дослідженні однакових об'єктів у однакових умовах (забезпечувати відтворюваність результатів).

Наука – це сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення.

Наукова ідея – інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок.

Наукова проблема – питання, що потребує наукового вирішення; завдання для пошуку невідомого; сукупність нових діалектично складних теоретичних або практичних питань, які суперечать існуючим знанням або прикладним методикам у конкретній науці і потребують вирішення за допомогою наукових досліджень.

Наукове дослідження - діяльність, свідомо спрямована на отримання нового наукового продукту, що є оригінальним, неповторним, суспільно

значущим; цілеспрямоване пізнання, результати якого виступають як система понять, законів і теорій.

Наукові положення – це виражені у вигляді чітких формулювань основні наукові ідеї, як прийняті за основу при виконанні дослідження, а також знову висунуті автором.

Науково-дослідний процес – це чітко організований комплекс дій, спрямований на отримання нових знань, що розкривають суть процесів і явищ у природі і суспільстві, з метою використання їх у практичній діяльності людей.

Наукометрія є системою вивчення наукового, конструктивного знання за допомогою кількісних методів.

Об'єкт дослідження – це явище або процес, що спричиняє проблемну ситуацію і на що спрямований процес пізнання.

Поняття – це думка, відбита в узагальненій формі. Воно відбиває суттєві й необхідні ознаки предметів та явищ, а також взаємозв'язки.

Порівняння – це процес зіставлення предметів або явищ дійсності з метою встановлення подібності чи відмінності між ними, а також знаходження загального, притаманного, що може бути властивим двом або кільком об'єктам дослідження.

Предмет діяльності – елементи навколишнього середовища, які має суб'єкт до початку своєї діяльності і які підлягають трансформації в продукт діяльності.

Предметом дослідження є найбільш значущі властивості об'єкта, окремі його аспекти, сегменти чи взаємозв'язки, які підлягають вивченню.

Прикладні дослідження – спрямовані на визначення способів використання законів природи для створення нових і вдосконалення існуючих способів і засобів людської діяльності.

Принцип – це правило, що виникло в результаті об'єктивно осмисленого досвіду.

Процес наукового дослідження – це сукупність послідовних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети і отримання намічених наукових результатів.

Синтез – уявне об'єднання частин в ціле з метою встановлення зв'язків між частинами.

Спостереження – це систематичне цілеспрямоване, спеціально організоване сприймання предметів і явищ об'єктивної дійсності, що виступають об'єктами дослідження.

Структура діяльності – включає предмет, засіб, процедури, умови, продукт діяльності.

Судження – думка, в якій за допомогою зв'язку понять стверджується або заперечується що-небудь. Судження про предмет або явище можна отримати або через безпосереднє спостереження будь-якого факту, або опосередковано – за допомогою умовиводу.

Теоретичні методи дослідження – методи, мета яких полягає у встановленні закономірних зв'язків між явищами, формулюванні законів і закономірностей їх розвитку і на цій основі –у передбаченні нових явищ.

Узагальнення – це комплекс послідовних дій щодо зведення конкретних одиничних фактів в єдине ціле з метою виявлення типових рис і закономірностей, притаманних досліджуваному явищу.

Формалізація – викладення знань у вигляді понять, суджень, гіпотез, теорій, законів.

Фундаментальні дослідження спрямовані на відкриття та вивчення нових явищ і законів природи, на створення нових принципів дослідження, їх метою є розширення наукового знання суспільства, встановлення того, що може бути використано в практичній діяльності людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» №1977-ХІІ від 13 грудня 1991 року із змінами та доповненнями (поточна редакція 05.12.2012р.).
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII.
3. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація : навч. посіб. / за ред А.А. Мазаракі. – 2-ге вид., допов. – К. : КНТЕУ, 2011. – 296 с.
4. Єрина А.М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / А.М. Єрина, В.Б. Захожай, Д.Л. Єрин. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 212 с.
5. Крушельницька О.В. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. / О.В. Крушельницька. – К. : Кондор, 2006. – 206 с.
6. Макогон Ю.В. Основи наукових досліджень в економіці : навч. посіб. / Ю.В. Макогон, В.В. Пилипенко. – Донецьк : Альфа-прес, 2007. – 144 с.
7. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / Романчиков В.І. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 254 с.
8. Соловійов С.М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / С.М. Соловійов. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 176 с.

Додаткова

9. Білуха М.Т. Основи наукових досліджень : підручник / М.Т. Білуха. – К. : Вища школа, 1997. – 271 с.
10. Грищенко І.М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / І.М. Грищенко, О.М. Григоренко, В.А. Борисейко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 186 с.
11. Стеченко Д.М. Основи наукових досліджень : підручник / Д.М. Стеченко. – К. : Знання, 2007. – 317 с.

Ресурси мережі Інтернет

12. Електронні каталоги інформаційних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.analitik.ru>.
13. Інформаційно-пошукова система [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://inpos.com.ua>.
14. Пошукові служби Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kinder.mksat.net/pages/libfndix/inetfind.htm>.
15. Сторінка Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
16. Что такое плагиат, или О западных стандартах научной этики [Электронный ресурс]. – Режим доступе : <http://www.osvita.org.ua/-articles/68.html>.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
I. ЗАГАЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ.....	4
II. ПЕРЕЛІК ТЕМ ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ.....	5
<i>Практичне заняття 1.</i> Наука як система знань. Поняття наукового дослідження та вимоги до наукового дослідження.....	
<i>Практичне заняття 2.</i> Поняття методології наукових досліджень та її види.....	
<i>Практичне заняття 3.</i> Емпіричні методи наукового дослідження.....	
<i>Практичне заняття 4.</i> Теоретичні методи наукового дослідження.....	
<i>Практичне заняття 5.</i> Економіко-статистичні методи в наукових дослідженнях.....	
<i>Практичне заняття 6.</i> Інформаційне забезпечення наукової роботи.....	
<i>Практичне заняття 7.</i> Зміст та складові науково-дослідного процесу...	
<i>Практичне заняття 8.</i> Форми відображення результатів наукових досліджень.....	
III. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ.....	
IV. ЗАПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ.....	
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	

Навчальне видання

Методичні вказівки
до проведення практичних занять з дисципліни
«Основи наукових досліджень»
для студентів усіх форм навчання
за спеціальністю 071 – Облік і оподаткування

Укладач
ЄРШОВА Наталя Юріївна

Відповідальний за випуск *О.В. Манойленко*
Роботу до видання рекомендував *М.І. Погорєлов*
Редактор О.В. Кознюк